

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ, ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАСОБІВ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Визначаються поняття інформаційних систем, інформаційних технологій та їх сутність, досліджується питання правового режиму інформаційних систем, технологій і засобів їх забезпечення.

Ключові слова. Правовий режим інформаційних систем, інформаційних технологій, засоби забезпечення правових режимів інформаційних систем, інформаційних технологій.

Постановка проблеми. Україна за рівнем розвитку інформаційних технологій у світі посідає 75 місце. Зокрема Львів внесено у список 30 міст світу з найбільшим потенціалом розвитку інформаційних технологій. Такі дані оприлюднила міжнародна громадська організація Всесвітній економічний форум у своїй шостій щорічній доповіді. У попередньому рейтингу Україна займала 76 позицію. Єдина конкурентна перевага, яку має наша країна в цьому аспекті, це традиційно сильні ІТ-кадри, тобто в Україні дуже високий рівень підготовки програмістів. Україна є одним зі світових центрів офшорного програмування. Всього розглядалося більше 122 країн, які оцінювалися за впливом інформаційних і комунікаційних технологій на їхній розвиток і конкурентоздатність. Крім інших факторів, така негативна ситуація склалася по причині не вдосконаленого інформаційного законодавства.

Щодо інформаційних систем, нажаль в законодавстві відсутнє їх визначення, склад, класифікації, не визначено фактори, що обумовлюють впровадження інформаційних систем.

Ступінь наукової розробки проблеми. Деякі питання щодо правового режиму інформаційних систем, інформаційних технологій і засобів їх забезпечення аналізувалися українськими вченими: В. М. Брижко, К. Р. Калюжним, О. І. Горошко, Поряд з тим детальний розгляд правового режиму інформаційних систем, інформаційних технологій і засобів їх забезпечення майже не проведено.

Мета статті дослідити деякі проблеми правового режиму інформаційних систем, інформаційних технологій і засобів їх забезпечення та запропонувати шляхи їх вирішення, шляхом удосконалення інформаційного законодавства з цих питань.

Основними джерелами правового регулювання відносин у галузі створення й застосування інформаційних систем, інформаційних технологій, засобів зв'язку й телекомунікації є Закон України «Про інформацію».

Інформаційні системи, технології й засоби їх забезпечення можуть бути об'єктами власності фізичних і юридичних осіб.

Власником інформаційної системи, технології й засобів їх забезпечення визнається фізична або юридична особа будь-якої форми власності, на кошти якої ці об'єкти створені, придбані або отримані в порядку спадкування, дарування або іншим законним способом.

Інформаційні системи, технології й засоби їх забезпечення включаються до складу майна суб'єкта, що здійснює права власника або власника цих об'єктів. Інформаційні системи, технології й засоби їх забезпечення виступають як товар (продукція) при дотриманні певних прав їх розроблювачів. Власник інформаційної системи, технології й засобів їх забезпечення визначає умови використання цієї продукції. Право авторства й право власності на інформаційні системи, технології й засоби їх забезпечення можуть належати різним особам. Власник інформаційної системи, технології й засобів їх забезпечення зобов'язаний захищати права їх автора відповідно до законодавства України.

Інформаційні системи, бази й банки даних, призначені для інформаційного обслуговування громадян і організацій, підлягають сертифікації, але, на жаль, в Україні відсутній закон, який би встановлював сертифікацію продукції й послуг.

Відповідно до нього необхідно щоб інформаційні системи органів виконавчої влади України інших суб'єктів інформаційного права України, інших державних органів, організацій, які обробляють документовану інформацію з обмеженим доступом, а також засоби захисту цих систем підлягали б обов'язковій сертифікації в порядку, встановленому Декретом Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію». Організаціям, які виконують роботи в галузі проектування, створення засобів захисту інформації й опрацювання персональних даних, необхідно одержувати ліцензії на цей вид діяль-

ності. Порядок ліцензування повинен визначитися законодавством України.

Інтереси споживача інформації при використанні імпортованої продукції в інформаційних системах захищаються митними органами України на основі міжнародної системи сертифікації.

Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» установлений перелік видів діяльності, на здійснення яких потрібні ліцензії, зокрема: діяльність із поширення шифрувальних засобів; технічного обслуговування шифрувальних засобів; надання послуг у галузі шифрування інформації.

Законом України «Про інформацію» визначена державна політика у сфері створення й застосування автоматизованих інформаційних систем, засобів зв'язку й телекомунікації: створення й розвиток державних і регіональних інформаційних систем і мереж, забезпечення їх сумісності й взаємодії в єдиному інформаційному просторі України; сприяння формуванню ринку інформаційних ресурсів, послуг, інформаційних систем, технологій, засобів їх забезпечення; забезпечення національної безпеки у сфері інформатизації, а також забезпечення реалізації прав громадян, організацій в умовах інформатизації; формування й здійснення єдиної науково-технічної й промислової політики у сфері інформатизації з урахуванням сучасного світового рівня розвитку інформаційних технологій; підтримка проєктів і програм інформатизації; створення й удосконалення системи залучення інвестицій і механізму стимулювання розробки й реалізації проєктів інформатизації; розвиток законодавства у цій галузі.

Усі види створення інформаційних систем і мереж, технологій і засобів їх забезпечення становлять особливу галузь економічної діяльності, розвиток якої визначається державною науково-технічною й промисловою політикою інформатизації [1, с. 54].

Державні й недержавні організації, а також громадяни мають рівні права на розробку та виробництво інформаційних систем, технологій і засобів їх забезпечення.

Держава створює умови для проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у галузі розробки й створення інформаційних систем, технологій і засобів їх забезпечення [2, с. 12].

Уряд України визначає пріоритетні напрями розвитку інформатизації й установлює порядок їх фінансування.

Розробка й експлуатація державних інформаційних систем фінансуються за рахунок коштів державного бюджету.

Органи державної статистики встановлюють правила обліку й аналізу стану галузі економічної діяльності, розвиток якої визначається державною науково-технічною й промисловою політикою інформатизації.

Інформаційні правовідносини у галузі зв'язку регулюються різними нормативно-правовими актами.

Засоби зв'язку разом із засобами обчислювальної техніки становлять технічну базу забезпечення процесу збору, опрацювання, зберігання й поширення інформації.

Розвиток і забезпечення стійкої і якісної роботи зв'язку є найважливішими умовами розвитку суспільства й діяльності держави в інформаційній сфері.

Діяльність у галузі зв'язку здійснюється на основі наступних принципів: рівність прав фізичних і юридичних осіб на участь у діяльності в галузі зв'язку й використання її результатів; поєднання інтересів України і суб'єктів інформаційного права України; передача повідомлень через мережі і засоби електрозв'язку, свобода поштових відправлень і транзиту пошти на всій території України; дотримання інтересів користувачів зв'язку; розвиток підприємницької діяльності й обмеження монополістичної діяльності в умовах існування різних форм власності на засоби зв'язку; забезпечення надійності та керованості зв'язком з урахуванням її мережних технологічних особливостей на основі єдиних стандартів на території України відповідно до рекомендацій Міжнародного союзу електрозв'язку та Всесвітнього поштового союзу; забезпечення пріоритету створення засобів зв'язку та застосування й експлуатації зроблених в Україні засобів зв'язку відповідно до державної науково-технічної політики; упровадження світових досягнень у галузі зв'язку й використання іноземних матеріальних і фінансових ресурсів, сучасної закордонної техніки й управлінського досвіду; сприяння розширенню міжнародного співробітництва в галузі зв'язку й розвитку всесвітнього зв'язку; підзвітність і підконтрольність підприємств зв'язку державним органам виконавчої влади; звільнення державних органів виконавчої влади в галузі зв'язку від господарських функцій.

Відповідно до Конституції України в умовах надзвичайного стану на всій території України й у її окремих місцевостях у встановленому

національним конституційним законом порядку дія окремих положень може бути обмеженою.

Взаємопов'язана мережа зв'язку України становить комплекс технологічно з'єднаних мереж зв'язку загального користування й відомчих мереж електрозв'язку на території України, забезпечений загальним централізованим управлінням, незалежно від відомчої належності та форм власності.

Держава відповідно до програми розвитку зв'язку України за рахунок коштів державного бюджету й коштів бюджетів інших суб'єктів інформаційного права України надає підтримку підприємствам зв'язку щодо реалізації державних і регіональних програм, проведенні заходів стосовно підвищення надійності взаємопов'язаної мережі зв'язку України і створенню мобілізаційного резерву апаратури зв'язку й кабельної продукції, забезпечуючи розвиток усіх видів мереж зв'язку, що входять у зазначену мережу [3, с. 67].

Мережа зв'язку загального користування як складова частина взаємопов'язаної мережі зв'язку України призначена для надання послуг зв'язку всім фізичним і юридичним особам на території України і містить у собі всі мережі електрозв'язку, що перебувають під юрисдикцією України, крім виділених і відомчих мереж зв'язку, незалежно від їх форм власності. Відповідальність за функціонування й розвиток мережі зв'язку загального користування покладається на державні органи виконавчої влади в галузі зв'язку.

Відомчі мережі зв'язку створюються та функціонують для забезпечення виробничих і спеціальних потреб державних органів виконавчої влади, перебувають у їх веденні та експлуатуються ними. Відомчі мережі зв'язку можуть використовуватися також для надання послуг зв'язку населенню й іншим користувачам зв'язку. Поеднання відомчих мереж зв'язку з мережею зв'язку загального користування здійснюється на договірній основі.

Виділені мережі зв'язку на території України можуть створюватися будь-якими фізичними і юридичними особами, включаючи іноземних інвесторів, що мають визнаний правовий статус. На діяльність щодо надання послуг зв'язку операторами виділених мереж зв'язку поширюється вимога про ліцензування. Оператор – фізична або юридична особа, що має право на надання послуг електронного або поштового зв'язку.

Урядовий зв'язок забезпечується спеціально уповноваженим на те органом, визначеним Президентом України. Зазначені органи забезпечують спеціальними видами зв'язку органи ви-

конавчої влади України й організації, здійснюючі в межах своїх повноважень зберігання державних секретів. Права й обов'язки органів зазначеного зв'язку визначаються законодавством України.

Зв'язок для потреб оборони, безпеки й охорони правопорядку в Україні забезпечується органами зв'язку відповідних державних органів виконавчої влади. Їм надається право без шкоди для основної діяльності використовувати засоби зв'язку, що знаходяться у їх власності для передачі або прийому повідомлень користувачів зв'язку з комерційною метою. У цьому випадку на надання послуг зв'язку поширюється вимога про ліцензування [4, с. 34].

Поштовий зв'язок, що перебуває під юрисдикцією України, становить єдину технологічну мережу установ і транспортних засобів, що забезпечують прийом, обробку, перевезення та доставку поштових відправлень, переказ коштів, доставку й поширення періодичної преси, доставки пенсій, інших виплат цільового призначення.

Переміщення поштових відправлень і транзиту пошти гарантується на всій території України.

Державні організації зв'язку (поштового зв'язку загального користування, спеціального зв'язку державного органу виконавчої влади, що здійснює керування діяльністю у галузі зв'язку) утворюють мережу поштового зв'язку для взаємного обміну поштовими відправленнями.

Керування діяльністю в галузі зв'язку здійснюється відповідно до нормативно-правових актів про зв'язок державними органами виконавчої влади в галузі зв'язку, об'єднаними в єдину систему, у встановленому порядку. Зазначені органи в межах своїх повноважень відповідають за стан і розвиток усіх видів зв'язку.

Завданнями державних органів виконавчої влади в галузі зв'язку, що входять у єдину систему, є: розробка пропозицій щодо державної політики в галузі зв'язку й забезпечення її реалізації; загальне регулювання в галузі зв'язку; міжгалузєва координація на колегіальній основі функціонування й розвитку електрозв'язку; організація й забезпечення державного нагляду та контролю за діяльністю в галузі зв'язку; розробка пропозицій з державної політики в галузі розподілу й використання радіочастотного спектра та забезпечення їх реалізації; розробка проектів програм розвитку в галузі поштового зв'язку та забезпечення їх реалізації.

Регулювання використання радіочастотного спектра й орбітальних позицій супутників зв'язку – виняткове право держави.

Розробка й реалізація політики і процедур у галузі розподілу радіочастотного спектра, ефективного використання радіочастот і орбітальних позицій супутників зв'язку відповідно до інтересів України з урахуванням міжнародних договорів і угод України забезпечуються урядом України.

З метою забезпечення електромагнітної сумісності радіоелектронних засобів уряд України встановлює порядок виділення радіочастот, особливі умови розробки, проектування, будівництва, придбання, експлуатації й ввозу через кордон радіоелектронних засобів і височастотних пристроїв, а також визначає комплекс заходів щодо захисту радіоприйому від індустріальних радіоперешкод.

Засоби зв'язку, у тому числі використовувани з метою телерадіомовлення, інформаційно-технічні засоби, що є джерелами електромагнітного випромінювання, підлягають реєстрації в порядку, установленому урядом України.

Присвоєння частот підприємствам зв'язку можуть бути змінені в інтересах забезпечення державного керування, оборони, безпеки й охорони правопорядку в Україні із компенсацією підприємствам зв'язку збитку, пов'язаного з переходом на інформаційні частоти.

Діяльність фізичних і юридичних осіб, пов'язана з наданням послуг зв'язку, здійснюється на підставі ліцензії.

Видача, зміна умов або продовження дії ліцензій на право діяльності в галузі зв'язку, а також припинення дії здійснюється Державною службою зв'язку України.

Видача ліцензій на діяльність в галузі зв'язку з метою телерадіомовлення, а також присвоєння частот, занесених до переліку частот, використовуваних і запланованих для використання з метою телерадіомовлення, здійснюються на основі ліцензії на мовлення без проведення конкурсу відповідно до законодавства України за заявою фізичних і юридичних осіб, що володіють, користуються й розпоряджаються засобами зв'язку, використовуваними з метою телерадіомовлення, або які мають намір вступити в права володіння, користування й розпорядження засобами зв'язку, використовуваними з метою телерадіомовлення.

Усі засоби зв'язку, використовувани у взаємопов'язаній мережі зв'язку України, підлягають обов'язковій сертифікації на відповідність установленим стандартам, іншим нормам і технічним вимогам.

Сертифікація засобів зв'язку в Україні здійснюється національним органом виконавчої

влади в галузі зв'язку за допомогою уповноважених на те випробувальних центрів (лабораторій), акредитованих у встановленому порядку в органах виконавчої влади в галузі стандартизації, метрології й сертифікації.

Після завершення процедури сертифікації на кожен зразок засобів зв'язку національним органом виконавчої влади в галузі зв'язку видається сертифікат встановленого зразка.

Порядок проведення сертифікації визначається законодавством України.

На території України підприємства зв'язку створюються й функціонують на основі єдиного інформаційного простору, різноманіття форм власності і в умовах конкуренції.

Мережі й засоби зв'язку в Україні можуть бути у державній власності, власності інших суб'єктів і народному праві України, муніципальній власності, а також власності фізичних та юридичних осіб, що виступають як оператори зв'язку, включаючи іноземні організації й іноземних громадян.

Перелік мереж і засобів зв'язку, які можуть бути тільки у державній власності, визначається законодавством України.

Форма власності на мережі та засоби зв'язку, що знаходяться у державній власності, змінюється в порядку, передбаченому законодавством України.

Іноземні інвестори можуть брати участь у приватизації державних і муніципальних підприємств зв'язку на умовах, визначених законодавством України.

Зміна форми власності на мережі й засоби зв'язку допускається за умови, що така зміна не порушує технологічного режиму функціонування мереж зв'язку, а також прав фізичних та юридичних осіб на користування послугами зв'язку.

Органи виконавчої влади в галузі зв'язку діючи разом з органами виконавчої влади в галузі антимонопольної політики й підтримки нових економічних підприємств, установ, організацій зобов'язані заохочувати й підтримувати сумісну конкуренцію під час надання послуг зв'язку за допомогою застосування нормативних документів і виконання умов ліцензування відповідно до законодавства України.

Оператори зв'язку несуть встановлену законодавством України відповідальність за зловживання своїм положенням або які-небудь інформаційні дії, що перешкоджають конкуренції або обмежують її. Тарифи на послуги зв'язку встановлюються на договірній основі. У випадках, передбачених законодавством України, в

окремих видах послуг зв'язку, які надаються підприємствами зв'язку, тарифи можуть регулюватися державою. Екстрені оперативні служби (пожежна охорона, міліція, швидка медична допомога, аварійна газова служба й ін.) всіма фізичними і юридичними особами викликаються безкоштовно. Плата за між мережні з'єднання встановлюється на основі договорів, умов і положень, погоджених між відповідними підприємствами зв'язку. Суперечки щодо цих питань розглядаються в суді. З метою захисту порядку використання радіочастотного спектра й орбітальних позицій супутників зв'язку законодавством України можуть встановлюватися обмеження на виробництво й ввіз в Україну радіоелектронних засобів, що створюють ненормовані перешкоди функціонуванню електромагнітних систем.

Усі користувачі зв'язку на території України в рівних умовах мають право передавати повідомлення мережами електронного й поштового зв'язку. Жодному користувачеві зв'язку на території України не може бути відмовлено в доступі до послуг мережі зв'язку загального користування.

Користувачі й оператори зв'язку мають право підключення до мережі зв'язку загального користування своїх мереж зв'язку з дотриманням встановлених урядом України умов підключення, які видаються відповідними операторами зв'язку або обумовлюються в ліцензії. Допускається підключення до мереж зв'язку тільки сертифікованих у встановленому порядку засобів зв'язку.

Власники мереж і засобів зв'язку повинні надавати абсолютний пріоритет усім повідомленням, що стосуються безпеки людського життя на морі, землі, у повітрі, космічному просторі, проведення невідкладних заходів в галузі оборони, безпеки й охорони правопорядку в Україні, а також повідомленням про великі аварії, катастрофи, епідемії, епізоотії і стихійні лиха.

Таємниця листування, телефонних переговорів, поштових відправлень, телеграфних і інших повідомлень, переданих мережами електронного й поштового зв'язку, охороняється Конституцією України.

Усі оператори зв'язку зобов'язані забезпечити дотримання таємниці зв'язку.

Інформація про поштові відправлення та передані мережами електронного зв'язку повідомлення, а також ці відправлення й повідомлення можуть видаватися тільки відправникам й адресатам або їх законним представникам.

Прослуховування телефонних переговорів, ознайомлення з повідомленнями електрозв'язку, затримання, огляд і вилучення поштових відправлень і документальної кореспонденції, одержання відомостей про них, а також інформаційного обмеження таємниці зв'язку допускаються тільки на підставі судового рішення.

Посадові особи, працівники зв'язку, що порушили зазначені положення, притягаються до відповідальності в порядку, встановленому законодавством України.

Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також фізичні і юридичні особи, що допустили в ході здійснення діяльності в галузі зв'язку порушення Закону України «Про зв'язок», інших законів, а також інших правових актів, прийнятих в Україні, несуть відповідальність у порядку, встановленому законодавством України.

Оператори зв'язку несуть матеріальну відповідальність за втрату, шкоду, завдану цінним поштовим відправленням, недостачу вкладень поштових відправлень у розмірі оголошеної цінності, перекручування тексту телеграми, що змінило її сутність, не доставка телеграми або вручення телеграми адресатові після закінчення 24 годин з моменту її подачі в розмірі внесеної плати за телеграму (за винятком телеграм, адресованих у населені пункти, що не мають електрозв'язку).

Розмір відповідальності за невиконання або неналежне виконання державними підприємствами поштового зв'язку обов'язків із пересилання або доставки інших поштових відправлень, які реєструються, визначається законодавством України.

Висновок. На нашу думку, інформаційні технології можна класифікувати за наступними критеріями: за способом реалізації в ІС, за ступенем охоплення завдань управління, за класом реалізованих технологічних операцій, за типом користувацького інтерфейсу, за способом побудови мережі, за предметними областями обслуговування.

Стаття надійшла до редколегії 3 вересня 2012 року.

Рекомендована до опублікування у "Віснику" відповідальним секретарем Р.О. Гаврилюк.

Legal regime of informational systems, informational technologies and means of their supply

Summary

The concepts of the informative systems are determined, information technologies and their essence, the question of the legal mode of the informative systems, technologies and facilities of their providing is investigated.

Keywords. Legal mode of the informative systems, information technologies, backer-up of the legal modes of the informative systems, information technologies.

Л.П. Коваленко

**Правовой режим информационных систем, информационных технологий
и средств их обеспечения**

Аннотация

Определяются понятия информационных систем, информационных технологий и их сущность, исследуется вопрос правового режима информационных систем, технологий и средств их обеспечения.

Ключевые слова. Правовой режим информационных систем, информационных технологий, средства обеспечения правовых режимов информационных систем, информационных технологий.